

JAARBOEK

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XXVIII. 1941.

AMSTERDAM

UITGAVE VAN HET GENOOTSCHAP

1941.

BOEKBESPREKING

Muntverslag over het jaar 1940.

In 1940 zijn aan 's Rijks Munt geslagen: Voor Nederland *f* 11.600.000,— aan rijksdaalders, *f* 21.300.000,— aan guldens, *f* 2.250.000,— aan 25-centstukken, *f* 300.000,— aan 5-centstukken, *f* 246.000,— aan 1-centstukken, *f* 30.000,— aan halve centstukken en voor Nederl. Indië slechts *f* 1.840.000,— aan $\frac{1}{10}$ guldens. Dit maakt voor Nederland een aantal van 71.540.000 stukken met een nominale waarde van *f* 35.726.000,— en voor Nederl. Indië een aantal van 18.400.000 stukken met een nominale waarde van *f* 1.840.000,—.

Slechts één nieuwe medaille werd vervaardigd en wel een belooningspenning, die namens bestuur, directeur en leeraren door de Utrechtsche ambachtsschool aan de leerlingen wordt uitgereikt. Het stuk, dat 80 m.M. in doorsnede meet, is ontworpen door den heer W. CORNEL, leeraar aan genoemde school en wordt in het *Verlag* afgebeeld.

Bij de Nederl. Centrale in zake Falsificaten te Amsterdam zijn 1658 valsche Nederlandsche muntstukken ingeleverd, meerendeels rijksdaalders (907) en guldens (440). Van andere zijde werden nog 53 valsche stukken ontvangen, ook hiervan bestond het grootste gedeelte uit rijksdaalders (30) en guldens (15).

v. K.

Verlag Rijk's Penningkabinet 1940.

Nu door de tijdsomstandigheden de regeeringssubsidie voor aankopen ook dit jaar weder zeer bescheiden gebleven is, is het dubbel aangenaam te kunnen vermelden, dat de verzameling een groot aantal geschenken mocht ontvangen, waaronder belangrijke stukken. Het belangrijkste geschenk is zeker wel de gouden penning aan gouden keten door St. George d'Elmina in 1828 vereerd aan den Luit. Kolonel Ridder F. LAST, kommandeur van Elmina, in jaargang 1939 blz. 71 van dit *Jaarboek* uitgebreid beschreven en afgebeeld. Als verdere geschenken noemen wij nog dat van den heer R. A. KAISER te Bloemendaal (N.-H.) bestaande uit een groote verzameling penningen van meerendeels moderne Fransche medailleurs en een aantal meest gouden en zilveren buitenlandsche munten. Ook een uitgebreide collectie meest Duitsch papieren noodgeld uit den vorigen wereldoorlog, een aantal in de laatste jaren door de Kon. BEGEER te Voorschoten en door de firma CORN. L. J. BEGEER te Utrecht vervaardigde penningen vermelden wij nog.

Assyrische cylindere komen hier te lande nagenoeg niet voor; het Penningkabinet bezat reeds een zeer belangrijke verzameling dezer merkwaardige stukken, meerendeels voor ruim 100 jaren verkregen, die echter na dien tijd niet meer vermeerderd is. Een welkom geschenk waren dus zeker wel de beide Babylonisch-Assyrische zegelcylinders door den heer K. W. BACHSTIEZ te 's-Gravenhage aan de Rijkverzameling geschonken.

Van de belangrijkste door aankoop verkregen stukken vermelden wij nog de reeks Romeinsche laat-Keizerlijke denarii, afkomstig uit een vondst bij Nisj (Joego-Slavië), een onbekenden denarius van HENDRIK, graaf van Gelderland (1134—1181), in dit *Jaarboek* 1939 blz. 68 beschre-

ven en op pl. I. 1. afgebeeld, de beide dubbele Stuivers van Utrecht van DAVID VAN BOURGONDIË, waarvan een ingestempeld met het wapen van Bremen, afkomstig uit een muntvondst te Wijk bij Duurstede in 1937, uit welke vondst ook andere munten voor de Verzameling verkregen werden.

De belangrijkste aanwinst der penningverzameling is zeker wel de eenzijdige zilveren penningplaat met borstbeeld van HENDRIK RUSE, Heer van Sawert, ingenieur van Amsterdam, door PIETER VAN ABEELE in 1660 vervaardigd.

Van Maart tot het begin van den oorlog werden in het Penningkabinet zeven avondlezingen gehouden voor leden van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling en andere belangstellenden. Wegens de verduisteringsmaatregelen konden deze lezingen in het najaar niet worden voortgezet.

In 1940 verscheen ook de volledige geïllustreerde Gids van het Penningkabinet. Dat die uitgave door bezoekers en belangstellenden gewaardeerd werd is uit den verkoop gebleken.

De gouden penning met keten aan Luit. Kol. Ridder F. LAST geschonken wordt bij het Verslag afgebeeld.

v. K.

Dr. J. H. JONGKEES. *The Kimonian Dekadrachms. A contribution to Sicilian Numismatics*. Proefschrift Utrecht. Kemink en Zoon N.V., Utrecht 1941.

Een numismatische dissertatie mag in ons land wel een unicum heeten. Wij moeten ver teruggaan om er een in Nederland te vinden. Dr. Jongkees zelf schrijft in zijn inleiding, dat na de Monnaies Grecques van IMHOOF BLUMER

(1883) en den Catalogus van Grieksche munten der Akademie van Wetenschappen te Amsterdam door BOISSE-VAIN (1912) zijn publicatie het eerste boek is over een onderwerp der Grieksche numismatiek, dat in Holland sinds de moderne studie der numismatische wetenschap verschenen is. Het opvallend gemis aan belangstelling voor de numismatiek gaat volgens schrijver gepaard met een gemis aan hulpmiddelen: de numismatische litteratuur is allesbehalve compleet in onze bibliotheken. In 't bijzonder ontbreken de meeste catalogi van particuliere verzamelingen of welke het vroeger geweest zijn. Moge dit laatste juist zijn, wat de nieuwere boekwerken betreft, zijn de meeste, welke hij in zijn litteratuurlijst noemt, op het Penningkabinet aanwezig. De achterstand geldt meer die van de laatste 25 jaren. Of overigens het gemis aan belangstelling het gevolg is van dat aan hulpmiddelen en omgekeerd, is nog de vraag. De reden is m.i. veeleer, dat sinds langen tijd de numismatiek aan onze Universiteiten plaats heeft moeten maken voor andere, nieuwe vakken, welke om den voorrang vroegen. Daarbuiten bleef zij binnen een beperkten kring van verzamelaars, die haar niet hebben uitgedragen en te weinig beoefend als wetenschap, wat tot haar behoud toch noodzakelijk is.

De dissertatie van Dr. Jongkees is daartoe een welkome bijdrage. Zij staat geheel op de hoogte van de moderne studie der antieke numismatiek, wier nieuwe methoden, in 't bijzonder het onderling vergelijken der stempels, hij doorlopend gevolgd heeft. Zijn werk getuigt daarbij van wetenschappelijken zin, welke hem niet alleen tot nieuwe resultaten brengt op numismatisch gebied, doch ook daarbuiten tot aspecten en conclusies voert, welke de overweging waard zijn. Het werk van Dr. Jongkees bestaat allereerst uit een catalogus van de dekdrachmen van

Kimon (cap. I), en wel van een grooter aantal (152) dan REGLING in 1914 beschreef (87) in de Amtliche Berichte der Kon. Musea te Berlijn. De catalogus is samengesteld op de wijze van SELTMAN's Catalogus der munten van Olympia. Nieuw daarbij is o.m., dat hij onder elk nummer der stempelcombinaties de specimina, waarvan hij afgietsels of goede reproducties voor zich had, rangschikt in chronologische volgorde. Bij zijn uitvoerige beschrijving der stempelcombinaties geeft hij o.m. ook den aard van het relief aan, niet alleen gebaseerd op directe waarneming, doch ook berustend op meting door middel van een instrument, dat schrijver's vader als technisch ingenieur voor hem construeerde. De daarmee verkregen profielteekeningen zijn van verschillende stempels afgebeeld op Pl. I.

In aansluiting aan den catalogus behandelt schrijver in cap. II—III verschillende technische bijzonderheden aan Kimon's dekadrachmen, en geeft vooraf een statistiek van het voor hun voor- en keerzijden gebruikte aantal stempels, vergeleken met dat van andere muntseries. In cap. IV—V komt schrijver tot de relative en absolute chronologie van Kimon's dekadrachmen. Om deze laatste vast te stellen, wordt een overzicht gegeven van den geheelen muntslag van Syracuse over de jaren 413—400. Vanzelf komt schrijver daarbij op de tetradrachmen in dien tijd geslagen, in 't bijzonder op de veel besproken tetradrachme gesigneerd met IM, welke hij nauwkeurig met die van Kimon vergelijkt, om tot de conclusie te komen, dat beide in eenzelfde atelier moeten zijn vervaardigd. De Arethosa-tetradrachmen van Kimon behandelt schrijver nog in 't bijzonder in een appendix I, en in een appendix II de dekadrachmen van Agrigentum, welke met die van Syracuse parallel gaan.

Tot zoover gaat het 1ste deel der dissertatie als een samenhangend geheel. In een 2de deel, cap. VI—X, dat hij inleidt met een uitvoerig overzicht der voornaamste Syracusaansche stempelsnijders, vormen het hoogtepunt de onechte signaturen op Kimon's dekadrachmen. Schrijver wil n.l. bewijzen, dat niet alle dekadrachmen met de signatuur van Kimon van hem zelf zijn, doch voor een deel van copiïsten, die de signatuur van Kimon hebben overgenomen. Het vraagstuk van valsche signaturen doet zich eveneens voor bij het Grieksche vaatwerk, en schrijver veronderstelt hen ook op andere gesigioneerde munten der Grieken. Als een merkwaardig phaenomenon behandelt hij in een laatste hoofdstuk het verschijnsel meer in 't algemeen, het vergelijkend met het plagiaat en andere vrijheden in de Grieksche litteratuur en van later tijd.

Dit 2de deel zijner dissertatie is van zelf van veel wijder strekking, dan het 1ste. Wanneer de schrijver in zijn voorrede beide uiteenloopende deelen tegenover elkan- der stelt en daarvoor een zekere verontschuldiging vraagt, dan erkent hij zelf niet te weten, welk van beide deelen het essentieele deel van zijn werk is. De lezer zal, naarmate hij meer op het een dan het ander is ingesteld, het eene deel boven het andere als zoodanig beschouwen. Zeker bestrijkt het 2de deel een zooveel ruimer veld van onderzoek, wat aan deze dissertatie haar grootere waarde geeft.

In het 1ste deel verraadt schrijver zich de verzamelaar, die zijn stukken tot op alle details heeft bekeken. Hij blijkt daarbij — wellicht geleerd door zijn vader — in groote mate een technischen kijk op muntstempels te hebben, zooals op het ontstaan der beschadigingen, welke de stempels kenmerken, op het metaal (z.i. brons) en hardheid der stempels en de wijze van muntslaan, uit welke

details hij voor een goed deel zijn conclusies voor de relative chronologie der Kimonische dekadrachmen weet te trekken, en welke in de volgorde van zijn catalogus zijn neergelegd.

Voor de absolute chronologie der Kimonische dekadrachmen gaat schrijver met EVANS uit van het jaar 412. Moeilijkheden geeft de vraag, tot hoelang de Kimonische en Pseudo-Kimonische dekadrachmen geslagen zijn. Z.i. loopen de dekadrachmen parallel met de Arethosa-tetradrachmen van Kimon, welke hij in appendix I stelt op 412—407. In dezen appendix heeft schrijver m.i. de moeilijkheden, welke zich bij de relative chronologie dezer tetradrachmen voordoet, en door TUDEER niet werden opgelost, door een nauwkeurig stempelvergelijk wel tot een zeer aannemelijke oplossing gebracht.

In appendix II bespreekt schrijver de bekende dekadrachmen van *Agrigentum*. De beide onder hen, welke BERNHART voor valsch hield, houdt schrijver met ROBERTSON wel terecht voor echt. Uitvoerig behandelt hij de dateering dezer dekadrachmen en het verband, dat is gelegd tusschen deze en de overwinning van Exainetos te Olympia in 412. Hoewel dit verband bestreden is, komt schrijver op andere gronden tot de conclusie, dat deze dekadrachmen in of kort na 413/12 moeten geslagen zijn. Daarmede is z.i. het verband met de overwinning van Exainetos niet uit te schakelen. De vraag blijft echter, waarom deze overwinning door de Agrigentini zoo zeer werd uitgebuit, dat volgens Diodorus Siculus Exainetos in zijn vaderstad terugkeerde, begeleid door 300 wagens, elk bespannen met twee witte paarden. De schrijver ziet hierin een rivaliteit tusschen Syracuse en Agrigentum, sinds Syracuse na de overwinning op Athene Agrigentum had voorbijgestreefd. Thans had ook Agrigentum zijn overwinning te Olympia,

en kon het, evenals Syracuse, dekadrachmen slaan met een Nike in het muntbeeld. Een betoog als dit, hoe aannemelijk gesteld, blijft m.i. toch missen de kracht van bewijs. Van meer gewicht komt mij voor, wat schrijver verder laat volgen over de vraag, wie mogelijk de stempelsnijder der dekadrachmen, van welke geen gesigioneerde exemplaren voorkomen, kan zijn geweest. Niet onverdienstelijk brengt hij daartoe in verband de stempelsnijders *ΠΟ* (volgens hem de latere beeldhouwer Polykleitos II) in Olympia en *ΠΟΛΥ* van tetradrachmen van Agrigentum, in welke beiden hij dezelfde persoon veronderstelt, en tevens den maker vermoedt van de dekadrachmen van Agrigentum.

Appendix II, hoewel sluitstuk van het 1ste deel der dissertatie, staat naar zijn inhoud dichter tot het 2de deel, waarin schrijver zich de leerling toont van zijn archaeologische leermeesters. De kwestie der onechte signaturen, en wat daarmee samenhangt, raken buiten de eigenlijke numismatiek het bredere veld der antieke kunstgeschiedenis. Alvorens tot de valsche signaturen te komen, geeft schrijver een overzicht der Syracuseaansche stempelsnijders, met name van Phrygillos, Exainetos en Kimon, als de beste stempelsnijders van Syracuse. Met een bijzonder inzicht in het hoe en waarom van alle details, waardoor quadriga en Arethusakop zich kenmerken, beziet hij hun werk. De afsnede aan den hals der Arethusa- en andere koppen, en de overgang van het gelaat naar den haartooi behooren tot de door hem besproken details. Schrijver maakt bij dit alles vaak fijne opmerkingen, en is een en al bewondering voor het werk van Kimon, dat hij de akme der Grieksche muntkunst noemt.

Behalve hun werk te Syracuse, gaat schrijver ook hun verdere loopbaan na: van Phrygillos zijn werkzaamheid

in Thurium, Terina en andere plaatsen in Z. Italië, van Exainetos op Sicilië te Katana en Kamarina, in Z. Italië te Terina. Voor Kimon staat een verblijf buiten Syracuse niet vast. Staters van Messana en Metapontum, waarop EVANS, GARRUCCI en FORRER zijn signatuur meenden te lezen, trekt schrijver met anderen terecht in twijfel, of wijst die van de hand.

Terugkomend op hun werkzaamheid te Syracuse, behandelt schrijver ook hun verhouding tot de munt van Syracuse. Hij neemt aan, dat de munt haar eigen vaste stempelsnijders had, die, hoewel geen scheppende kunstenaars, naar een model toch zeer goed werk konden leveren. In den tijd, voorafgaande aan den oorlog met Athene, werd het gewoonte, zoo dikwijls nieuwe stempels moesten worden aangemaakt, het prototype daarvoor op te dragen aan kunstenaars buiten de munt, van welk prototype de vaste stempelsnijders de copieën maakten. Tot deze kunstenaars rekent schrijver in elk geval Eukleidas, die geregeld tusschen 418 en 399 stempels leverde, in den beginne waarschijnlijk ook Euainetos, misschien Euarchidas en later waarschijnlijk Parme. Toen echter in 413 wegens de schaarschte aan geld een groot aantal nieuwe stempels noodig was, en tegelijkertijd voor de speciale emissies kunstenaars van naam werden gevraagd, verschijnen voor een korten tijd een Euainetos, een Euth. en Euarchidas, en een Phrygillos van Thurium, van welke aan Euainetos het maken van een dekdrachme wordt opgedragen, aan de anderen de stempels voor de tetradrachmen. Als ephemere figuren verdwijnen zij weer, zoodra voldoende stempels ter beschikking waren (413/12).

Tot zoover kan men zich met schrijver zeer wel verenigen. Hun opvallend kortstondige verschijning wordt

op deze wijze gereedelijk verklaard. Wat echter moeilijk aan schrijver is toe te geven, is, dat hij naast de munt met haar opdrachten als vorenbedoeld, een tweede privé-atelier aanneemt van Kimon en IM, dat de „festival series” van 412 leverde, en ook een tetradrachme en een hemidrachme. Het atelier werkte volgens schrijver voor zeer korten tijd, op zijn laatst in den herfst van 412. Moge, zooals schrijver in een vorig hoofdstuk heeft trachten aan te toonen, tusschen deze stukken een nauw verband bestaan, dat hen van andere onderscheidt, daartegenover is toch niet aan te nemen, dat juist een festival serie als die van 412 buiten de munt werd geslagen. Een uitzondering voor deze te maken, lijkt mij zeer twijfelachtig. Zijn zij, zooals schrijver aanneemt, op een ander aanbeeld geslagen, dan behoeft dit nog niet in een privé-atelier te zijn geschied. De munt te Syracuse kan, evenals de Romeinsche, ook uit meer dan één officina hebbèn bestaan.

Behalve hun verhouding tot de munt, zoekt schrijver ook naar het milieu van kunstenaars, waartoe de stempelsnijders, als Kimon en zijn genooten, hebben behoord. Wel met recht plaatst hij hen onder de toreutai, en in nauw verband met de goudsmiden. Zijn verwijzingen o.m. naar de goudmedaillons van Kertsch en de Caleensche bekers zijn zeer lezenswaard, al zou ik het milieu toch niet al te exclusief willen nemen. Gemmensnijders en beeldhouwers zullen zeker niet buiten dit milieu hebben gestaan, en zich evenzeer voor het stempelsnijwerk hebben geïnteresseerd als ook thans de beeldhouwer doet. Wat onze moderne penningen betreft, zijn hun modellen meerendeels juist van beeldhouwers afkomstig en heeft niet P. Pander het model van onze zilveren munt van 1898 gemaakt?

In cap. VII komt schrijver tot het belangrijke punt der onechte signaturen, als laatste resultaat van een ver-

gelijking der Kimonische en pseudo-Kimonische dekadrachmen. Wat de voorzijden (quadriga-zijde) betreft, zijn te onderscheiden een groep A, gesigneerd met Kimon, en een groep B en C zonder zijn signatuur. A is derhalve van Kimon, B en C van copiïsten, wat overeenkomt met hetgeen de stempels zelf uitwijzen. Wat echter de keerzijden (kopzijde) betreft, blijken de koppen, door schrijver toegewezen aan copiïsten, deels (in zijn catalogus β - ζ) gesigneerd te zijn, de overige niet. De vraag rijst al dadelijk, waarom zou Kimon 6 stempels (de Kimonische stempel α en β - ζ) hebben gesigneerd, de overige niet. Daarenboven is opvallend, dat de signaturen van β - ζ onderling uiteenloopen en verschillen van die op α . Schrijver kan niet anders besluiten, en m.i. terecht, dan dat de signaturen op β - ζ niet van Kimon zelf zijn, doch van de copiïsten, m.a.w. onecht. Tot eenzelfde conclusie komt schrijver bij de Arethosa-tetradrachmen van Kimon, van wier beide series de signaturen op serie II z.i. van den copiïst zijn.

Valsche signaturen meent schrijver nog op andere munten dan de Kimonische te herkennen. Wat Syracuse betreft, neemt hij deze ook aan op de dekadrachmen van Euainetos, waarbij hij eveneens constateert een volgorde van echte, onechte en geen signaturen. Verder komen z.i. valsche signaturen voor op munten van Terina met de signatuur van Phrygillos (Φ), en die van P(olykleitos)? (II), zooals EVANS reeds verondersteld heeft. Behalve op munten van Terina vermoedt Dr. Jongkees onechte signaturen ook op munten van Thurium met de signatuur van Molossus, en van Metapontum met die van Aristoxenos. Zijn veronderstellingen, resp. zijn bewijzen zijn in het algemeen aan-nemelijk, in 't bijzonder voor P(olykleitos). Minder aan-vaardbaar lijkt mij zijn verklaring voor de dubbele

signatuur Φ boven *II*, welke voorkomt op serie $\beta\beta$ van Terina's munten van Phrygillos. Moge *II* ook al de signatuur van den copiïst zijn, daarom behoeft deze volgens schrijver nog niet bij vergissing te zijn geplaatst. Eerder is aan te nemen, dat de copiïst het doelbewust deed. Immers $\beta\beta$ was geen getrouwe copie van $\alpha\alpha$ (stempel van Phrygillos), doch week daarvan af. Het was m.i. dáárom, dat hij onder de signatuur van Phrygillos ook zijn eigene plaatste.

Een aan de bovengenoemde signaturen tegenovergesteld geval is volgens schrijver dat van de tetradrachmen met en zonder signatuur van Euarchidas (TODD, Z.f.N. 1913, No. 30—33). Z.i. zijn de gesigioneerde 31 en 33, en de ongesigioneerde 32 van den copiïst, de ongesigioneerde 30, als de beste van de vier, van Euarchidas zelf, in welke hij het werk van den waren kunstenaar ziet. Met deze opvatting, welke geheel afhangt van zijn persoonlijke waardeering van No. 30, gaat schrijver toch wel heel ver op het pad der valsche signaturen. Aangenomen dat No. 30 zooveel beter is dan 31—33, kan de eene copiïst niet beter werk leveren dan de ander? Men krijgt den indruk, dat schrijver door de ontstentenis van een *gesigioneerd* stuk, dat de beste in deze reeks zou moeten zijn, om als het oorspronkelijk werk van Euarchidas te kunnen gelden, tot zijn bedenkelijke conclusie is gekomen. Waarom kan de eigen stempel van Euarchidas ons niet ontbreken? Schrijver is, zooals hij zelf erkent, wel op gevaarlijk terrein aangekomen. Op deze wijze zou men aan zijn geheele signaturentheorie kunnen gaan twijfelen.

De valsche signaturen op de munten vinden hun parallel op het Grieksche vaatwerk. Het ligt voor de hand, dat de schrijver ook dit laatste in een afzonderlijk hoofdstuk besproken heeft, te meer daar voor het Grieksche vaat-

werk over dit thema een scherpe strijd onder de archaeologen is gevoerd. Het verwondert niet, dat schrijver zich met anderen schaart aan de zijde van BEAZLEY, die met HAUSER het eerst bij het Grieksche vaatwerk op valsche signaturen heeft gewezen. Op zijne wijze tracht schrijver de onechtheid der betwiste signaturen, voorkomend op met Epiktetos, Douris en Polygnotos gesigneerd vaatwerk, aannemelijk te maken. Zijn opmerkingen raken echter niet zoo diep de kern van het vraagstuk, als de stijlcritiek doet, welke in deze materie toch het voornaamste element blijft. Het Grieksche vaatwerk geeft overigens, zooals schrijver zelf besluit, zoowel wat de relative chronologie der vazen betreft, als bij de vaak onzekere interpretatie der signaturen niet die zekerheid, welke bij de munten het geval is.

De vele bedenkingen, welke tegen de onechte signaturen op het Grieksche vaatwerk gemaakt zijn, verwacht schrijver ook jegens zijn opvattingen ten aanzien der munten. Ter verdediging dient daartoe het laatste hoofdstuk zijner dissertatie, waarin hij de vraag stelt, of het verschijnsel der valsche signaturen zich alleen beperkt tot munten en vaatwerk, of ook op ander terrein bij de Grieken zich voordoet. Voor de Grieksche sculptuur vergelijkt hij het uitzonderlijk geval van de basis van Pythokles te Olympia met zijn beide inscripties, waarvan de een echt, de ander valsch is. Zijn voornaamste vergelijking geldt echter wat men waarneemt in de Grieksche litteratuur, zooals het veelvuldig plagiaat, het woordelijk citeeren zonder bronvermelding, het completeeren van werk van een bekend auteur en uitgevende onder diens naam. De criteria van echtheid waren echter bij de Grieken anders, dan die wij aanleggen. De onze zijn ook anders dan in de Middeleeuwen op het punt der litteratuur, wat schrijver met verschillende voorbeelden toelicht. Slechts het schrijven

onder pseudoniem is nog heden in gebruik. Zoo wil schrijver aan de hand van gelijke verschijnselen op het gebied der litteratuur aantonen, hoezeer de tegenstanders der valsche signaturen op het gebied der kunst in het ongelijk zijn. Wat in de Grieksche litteratuur mogelijk was, waarom zou dit ook niet zijn in de Grieksche plastiek? Het gaat hier om eenzelfde Grieksche mentaliteit, welke beide beheerscht en al deze phaenomena verklaart.

Met deze verdediging van zijn standpunt, culmineerend in een peroratie, welke de lezer gaarne van den schrijver aanvaardt, besluit Dr. Jongkees zijn verdienstelijke dissertatie. Om haar bijzondere strekking was zij een uitvoerige bespreking waard.

's-Gravenhage.

M. A. E.

